

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 26.459.01 в Інституті інформаційних
технологій і засобів навчання НАПН України
04060, м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук

Беседи Наталії Анатоліївни

про дисертацію Сухіх Аліси Сергіївни

**«Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів
учнями основної школи», представлену на здобуття наукового ступеня**

кандидата педагогічних наук за спеціальності

13.00.10— інформаційно-комунікаційні технології в освіті

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки

Тема рецензованого дослідження є надзвичайно актуальною. Пояснюємо це тим, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі основної школи сприяє підвищенню ефективності й якості процесу навчання, формуванню гармонійно розвиненої особистості учня та його адаптації до умов сучасного суспільства.

Зазначимо, що одним із головних напрямів реформування системи загальної середньої освіти є її подальша інформатизація. Це, своєю чергою, передбачає впровадження програмно-апаратних засобів (ПАЗ) у освітній процес закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО). Водночас зауважимо, що нерациональне використання ПАЗ на уроках та в позаурочний час призводить до посилення інтелектуального, емоційного й сенсорного навантаження на учнів. З огляду на це, особливого значення набуває розвиток здоров'язбережувальних навичок застосування ПАЗ у учнів основної школи як основи формування їхньої інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентності).

Актуальність і своєчасність дослідження підтверджується виявленими протиріччями й важливістю їх розв'язання, а саме: негативними наслідками педагогічно невваженого використання ПАЗ та низьким рівнем обізнаності учнів щодо можливостей їх уникнення; інтенсифікацією використання ПАЗ у навчанні й дозвіллі учнів та низьким рівнем сформованості здоров'язбережувального складника їхньої ІК-компетентності; необхідністю формування здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учнів та відсутністю відповідних методик.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить його виконання в межах НДР Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: «Науково-методичні та організаційні засади оцінювання якості програмних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів» (ДР № 0109U000301, 2009-2011 рр.), «Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення» (ДР № 0112U000281, 2012-2014 рр.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну. Насамперед, це стосується розроблення моделі формування здоров'язбережувального складника інформаційно-комунікаційної компетентності (ЗСІКК) учня основної школи. Особлива цінність роботи полягає в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів у навчанні учнів основної школи. Наукова новизна полягає також у викладенні авторської позиції щодо теоретичного обґрунтування та визначення поняття здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учня основної школи як здатності учня усвідомлено здійснювати низку розроблених заходів щодо педагогічно виваженого та безпечного використання ПАЗ в освітньому процесі. Заслугує на увагу удосконалення форм, методів і засобів формування ЗСІКК учнів основної школи.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дослідженні А. С. Сухіх *уточнено* поняття «здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів»; систему ергономіко-педагогічних вимог до здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі; організаційно-педагогічні умови здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі, а саме: сформованість здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учня; міждисциплінарна інтегрованість здоров'язбережувального змісту різних навчальних предметів; дотримання санітарно-гігієнічних вимог до влаштування й обладнання навчальних кабінетів комп'ютерної техніки; забезпечення адаптивності робочого місця учня; якість ПАЗ; педагогічно виважений добір ПАЗ навчання; зміна різних видів діяльності на уроці (у т.ч. проведення релаксаційних вправ після роботи з ПАЗ); створення психологічно сприятливої атмосфери в освітньому процесі; узгоджена взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу. *Подальшого розвитку* набули теорія та методика застосування апаратних і програмних засобів інформатизації освіти, зокрема здоров'язбережувальне використання цих засобів в освітньому процесі основної школи.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій А. С. Сухіх є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Викладений у вступі науковий апарат указує на цілісність авторського бачення розв'язання досліджуваної проблеми.

Усвідомлюючи актуальність і перспективність проблеми, дисертантка коректно сформулювала об'єкт і предмет дослідження, поставила за мету обґрунтувати організаційно-педагогічні умови здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів та розробити методiku формування здоров'язбережувального складника інформаційно-комунікаційної компетентності учня основної школи.

Відповідно до мети чітко визначені завдання дослідження, для розв'язання яких використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Слід відзначити обґрунтованість методів, їх відповідність завданням і конкретному етапу наукового пошуку в послідовності, заданій програмою дослідження.

Основні наукові результати дослідження є достовірними внаслідок оперування дисертанткою досконалим теоретико-методологічним інструментарієм та залученням значної кількості перевірених фактів, положень і концептуальних підходів до вивчення досліджуваної проблеми.

Вірогідність експериментальних даних забезпечується використанням сучасних засобів і методик проведення дослідження й підкріплюється статистичними даними. Результати наукового дослідження, його основні концептуальні положення та висновки належним чином висвітлено в наукових публікаціях автора, пройшли достатню апробацію й обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, звітних конференціях.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Особливу цінність становлять розроблені А. С. Сухіх навчально-методичні матеріали до факультативних занять з учнями основної школи для формування ЗСІКК; навчально-методичний посібник для вчителів основної школи «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів у навчальному процесі основної школи»; навчально-методичні рекомендації для учнів основної школи «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів» та пам'ятка-рекомендації для батьків «Використання програмно-апаратних засобів без шкоди для здоров'я».

Слід зазначити, що основні результати дослідження А. С. Сухіх впроваджено в Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського (довідка № 222 від 13.12.2017 р.), Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка № 1433-33/03 від 06.12.2017 р.), Національному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді (довідка № 42-д від 18.12.2014 р.), Гімназії № 172 «Нивки» (довідка № 142 від 16.03.2018 р.), Ліцеї № 157 м. Київ (довідка № 239 від 24.11.2014 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі ЗЗСО; у просвітницькій і виховній роботі в закладах позашкільної освіти; у закладах вищої педагогічної освіти, системі післядипломної педагогічної освіти при підготовці та підвищенні кваліфікації вчителів.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертації А. С. Сухіх є обґрунтованою, її логіку підпорядковано вирішенню окреслених дослідницьких завдань. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, ґрунтовних загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі подано науковий апарат, сформульовано теоретичне й практичне значення дослідження, на основі чого формується цілісне уявлення про спрямованість наукового пошуку, інструментарій та способи інтерпретації одержаних результатів.

Перший розділ дисертації «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів в освітньому процесі основної школи як

педагогічна проблема» відображає глибокий аналіз джерельної бази з досліджуваної проблеми та вивчення закордонного досвіду здоров'язбережувального використання ПАЗ. Заслугове на увагу запропонована автором характеристика ПАЗ, що використовуються в освітньому процесі вітчизняних закладів освіти. Позитивним є виокремлення потенційних негативних наслідків використання ПАЗ для здоров'я учнів. Відзначимо, що дисертантка наголошує на міждисциплінарності проблеми здоров'язбережувального використання ПАЗ, розв'язання якої вбачає завдяки комплексному поєднанню досягнень медицини, ергономіки, психології й педагогіки.

У другому розділі *«Моделювання здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів в освітньому процесі основної школи»* обґрунтовано організаційно-педагогічні умови здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи, розкрито сутність методики дослідження проблеми здоров'язбережувального використання ПАЗ в основній школі. На позитивну оцінку заслугове визначення А. С. Сухіх ергономіко-педагогічних вимог до приміщення для занять із використанням ПАЗ, робочого місця користувача та організації діяльності при роботі з ПАЗ. Авторкою детально описано етапи науково-педагогічного пошуку, особливості організації та проведення педагогічного експерименту. Завдяки узагальненню й систематизації даних самопостереження проаналізовано динаміку працездатності учнів 5-9 класів під час роботи з ПАЗ на уроці інформатики. Заслугове на увагу запропонована дисертанткою модель формування ЗСІКК учня основної школи.

Третій розділ *«Методичні основи формування компетентності учня основної школи в аспекті здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів»* презентує методику формування здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учня основної школи. Ціннішим вважаємо урахування вікових психофізіологічних особливостей учнів основної школи в процесі формування здоров'язбережувального складника їхньої ІК-компетентності. Дисертанткою представлено результати опитування вчителів та учнів основної школи на предмет їхньої обізнаності щодо здоров'язбережувального використання ПАЗ у процесі навчання, а також визначено зміст, критерії, показники й рівні сформованості ЗСІКК учня основної школи.

Четвертий розділ *«Організація, проведення та результати педагогічного експерименту»* присвячено дослідженню ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи. Здійснено діагностування рівнів сформованості компонентів ЗСІКК учня основної школи. Особливого схвалення заслугове описане автором застосування методів математичної статистики при розподілі учнів на контрольні й експериментальні групи, аналізі експериментальних даних та перевірці достовірності результатів експериментального дослідження. Позитивне враження справляє детальний аналіз рівнів сформованості компонентів ЗСІКК учасників експериментальних і контрольних груп на початку та після проведення педагогічного експерименту.

Ґрунтовні висновки дисертації завершують дослідження і свідчать про досягнення поставлених завдань, спрямованих на вирішення важливої науково-

прикладної проблеми.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, слід назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Схвальним є обґрунтування організаційно-педагогічних умов здоров'язберезувального використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи. Водночас незрозуміло, чому дублюється їх висвітлення на рис. 2.17 (с. 142) і рис. 2.19 (с. 160).

2. Вважаємо, що дисертаційне дослідження значно виграло б, якби дисертантка детальніше проаналізувала законодавче та нормативно-правове забезпечення упровадження інформаційно-комунікаційних та здоров'язберезувальних технологій у освітній процес ЗЗСО, а також вказала, якими нормативними документами керувалася під час визначення ергономіко-педагогічних вимог до використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи.

3. У Розділі 2. п. 2.3 дисертанткою вдало систематизовано вітчизняний і закордонний досвід у галузі ергономіки, на основі чого визначено ергономіко-педагогічні вимоги до використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи й обґрунтовано доцільність їх реалізації. При цьому визначається суттєве переобтяження змісту значним обсягом таблиці 2.3, яку варто було б представити в додатках.

4. Необхідно чіткіше розмежувати ризики і наслідки використання ПАЗ, відображені на рис. 1.6 (Розділ 1, п. 1.6, с. 95), а також уточнити вплив виокремлених факторів на фізичне й психічне здоров'я учнів підліткового віку.

5. Відомо, що проведення тренінгових занять – це прерогатива практичного психолога, але дисертантка не включила соціально-психологічну службу ЗЗСО до суб'єктів освітнього процесу, задіяних у формуванні здоров'язберезувального складника ІК-компетентності учня основної школи.

6. Автором неодноразово згадується про застосування навчально-методичних матеріалів для факультативних занять із учнями основної школи з метою формування здоров'язберезувального складника їхньої ІК-компетентності. При цьому зазначені матеріали не відображено належним чином ні в тексті дисертації, ні в додатках.

7. На нашу думку, для більшої переконливості в висновках варто було б відобразити результати, що підтверджують ефективність методики формування ЗСІКК учня основної школи.

8. Позитивним вважаємо представлення значного обсягу матеріалу дослідження в 32 додатках, але чим зумовлена необхідність вказувати в змісті дисертації сторінки до кожного з них?

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

9. Повнота викладання результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації А. С. Сухіх висвітлено в 23 наукових публікаціях (14 одноосібних), серед яких 9 статей у фахових наукових виданнях (4 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 2 колективні монографії, 9 тез доповідей у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, а також навчально-методичний посібник, навчально-методичні

рекомендації, пам'ятка-рекомендації (буклет). Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено в означених друкованих працях. Розроблене дисертанткою науково-методичне забезпечення й рекомендації впроваджено в практику закладів освіти.

10. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації А. С. Сухіх.

11. Висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота А. С. Сухіх є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею і має вагомое теоретичне й прикладне значення. Дисертація «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів учнями основної школи» за актуальністю, науковою обґрунтованістю, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу заслуговує позитивної оцінки й відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 11, 12, 13), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 27 липня 2016 р., Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), паспорту спеціальності, а її автор – Аліса Сергіївна Сухіх – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент –

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри фізичного виховання,
спорту та здоров'я людини
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка

Беседа Н.А.

Підпис Н.А. Беседи засвідчую

Перший проректор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
д.т.н., доцент

Коробко Б.О.